

függetlenséget és közösségszolgálatot –, amelyek összeegyeztetése (pl. a versenyt a transzparenciával, a saját cselekvést a tanácsadással) a gyakorlatban maga is a kihívás része.

Elmondhatjuk tehát a szerzővel: „Az egyetemek ... céljukat tekintve speciális intézmények, amelyek a legmagasabb színvonalú tudás képviselőire vannak szentelve, és amelyeknek különböző követelményeknek (a cselekvés egysége, nyíltság, piacorientáltság, szigorú szervezetheztség stb.) kell eleget tenniük.”

Az egyetemnek ellen kell állnia annak a kísértésnek, hogy csak szakemberképzéssel foglalkozzon, mert az egyetemeknek fontos szerepük van a kutatáson és egyéb feladatokon túl – mint már említettük – a humanista és *demokratikus*

értékek képviselőiben, különösen is Közép- és Kelet-Európában. Egyébként a szerző külön is foglalkozik az egyetemek helyzetével és feladataival ebben a régióban és Romániában, mint ezt a fentebb már idézett fejezetcímek önmagukban is igazolják.

Végül: „...a mai egyetemeknek a felelőssége nagyobb és magasabb a célok kitűzése szempontjából, túl a tudás gyarapításán és átadásán egy ’fejlett és békés’ világ távlatában. Nyilvánvaló, hogy a kommunikáción, „team work”-ön, kritikai gondolkodásban, innováción kívül arra kell nevelnie a diákokat, hogy vizsgálni, tesztelni és – miért ne – artikulálni tudjanak víziókat.”

Berényi Dénes

Mark Leonard: Miért Európa diktálja a lépést a 21. században?

Demos sorozat. Napvilág Kiadó, Budapest, 2006. 191 lap

Mark Leonard műve optimista mű, nem csak Európát, az Európai Uniót, de az egész világ jövőjét illetően. Hangsúlyozza, hogy Európa egysége és kormányzási stílusa nem valamiféle erős központi hatalmon, hanem hálózat-jellegű együttműködésen alapul, hasonlóan ahhoz – bár ő ezt az analógiát nem használja – ahogy a nagy központi számítógépek szerepét korunkban a hálózatok vették át. „...az EU inkább *hálózat** mint állam...” „...Európa polgárai visszautasítanak, hogy nemzeti kormányaik felett az európai elnök vagy parlament uralkodjon. A *’hálózati Európa’** ereje abban rejlik, hogy bár az egyes országok súlya a különböző ügyekben eltérő, még a legerő-

sebbek sem hagyhatják figyelmen kívül a többiekét”.

Az EU – sem határain belül, sem kívül – nem erővel, vagy hatalommal éri el eredményeit – hiszen nincs se saját rendőrsége, se saját hadserege –, hanem *igények, követelmények támasztásával*. Lásunk erre vonatkozólag egy-két jellemző idézetet. Nem arról van szó, hogy „...létezik egy európai rendőrállam, amely rákényszeríti...” akaratát „...egy esetlegesen renitens tagállamra...” „Minden egyes kormány teljesítményét az Európai Bizottság ellenőrzi, hogy az alulteljesítő országokat megnevezhesse és megszégyeníthesse, a jól teljesítőket pedig követendő példaként állítsa a többiek elé”.

Az EU hatása messze határain túl érvényesül az igények és követelmények

* Kiemelések tőlem, B. D.

révén, a nemzetközi jog előtérbe állításával, továbbá példájának hódításával, hiszen Dél-Amerikától Afrikáig, Dél-Ázsiáig, sőt az arab világig megvan a törekvés, sőt már eredmények is mutatkoznak az EU-hoz hasonló regionális „klubok” létrehozására.

„...újfajta hatalom jött létre, amely nem mérhető már a katonai költségvetés arányával, vagy a modern rakéták hatótávolságával, mert csak hosszú távon érvényesül, és inkább a világ átforgalmát, mintsem röpké csatározásokat megnyerését jelenti. Európa hatalma 'átformáló erő'”. „Európa nem lerohanással bírja rá a változásra az országokat – hacsak nem azzal a fenyegetéssel, hogy egyáltalán nem kíván velük kapcsolatba lépni”. „Európa nem hatalma gyakorlásával fenyegetőzik, ha érdekeit akarja érvényesíteni, hanem csak azzal, hogy nem nyújt baráti kezét és nem teszi lehetővé a tagságot”. „Az Európai Unió óriási területre terjeszti ki befolyását, messze a határain túlra; az új hatáskört nevezhetjük „euroszférának”, ami mintegy nyolcvan államot foglal magába.” „Ez az „Euro-szféra” együtt már kétmilliárd embert tesz ki, vagyis a világ összlakosságának egyharmadát”. „Az Európai Unió... nem pusztán egy a sok ország közül, amelyik elő akarja írni az araboknak és a kelet-európaiaknak, hogyan intézzék a saját dolgaikat, hanem egy olyan klub, amely követelményeket szab a tagsághoz, és cserébe előnyöket biztosít”. „...a regionális klubok segítségével felül lehet emelkedni a történelmi ellentéteken és feszültségeken; lehetséges a demokrácia felépítése; és felgyorsítható az országok integrációja a világgazdaságba, illetve található közös megoldás a határokon átnyúló problémák megoldására a szervezett bűnözéstől kezdve a környezetszennyezésig. Az EU sikere kiengegyezte a regionalizmus szellemét a palackból, és azt lehetetlen visszatuszkolni.

Ráadásul az újfajta regionalizmus nem egymással háborúzó tömbökről szól, hanem olyan klubokról, amelyek támogatják a globális fejlődést, a biztonságot és a piacok szabadságát, és hogy az egyes körzetek önálló fejlődése hatványozottan jótékony hatással van az egész világra”.

Már az előző idézetekből is érezhető, de ezt a szerző több helyen határozottan ki is fejt és elemzi, hogy az USA módszere nemzetközi téren, a konfliktusok megoldásában mennyire különbözik az EU felfogásától. „Igen tanulságos a különbség aközött, ahogy Európa, illetve Amerika viselkedik a környező államokkal. Végül is mindkét helyen hasonló veszélyek fenyegetnek: kábítószer-kereskedelem, illegális bevándorlás, nemzetközi bűnbandák, ám az ezekre adott válasz különbözőbb már nem is lehetne. Az USA az eltelt félszázadban több mint tizenötször vezényelt katonaságot különböző latin-amerikai államok területére, ám ezek alig változtak valamit: egyik válságból a másikba kerültek, így a problémák megoldásában újból amerikai csapatok bevetésére lenne szükség. A konkrét körülmények ugyan merőben különbözők, mégis szembeállíthatjuk Amerika Kolumbia-politikájának kudarcát Európa török- vagy balkáni politikájának sikerével”. A katonai megoldást illetően, ha végső megoldásként ehhez kell folyamodni – erre a jugoszláviai események tanították meg az EU-t –, abban az esetben is jelentkezik a különbség. „Az európai harci stratégia... alapvetően különbözik az amerikaitól. A katonai erő bevetése a béke megteremtését szolgálja, nem az erő fitogtatását”.

Egyébként a szerző számos adattal cáfolja azt az „europesszimista” álláspontot, hogy az EU messze lemaradt az USA mögött. „Amerika gazdasági fölénye elillant, 1950-ben a nemzeti jövedelme még Nyugat-Európának a kétszerese,

Japánénak ötszöröse volt, ma azonban már csak az Európai Unióéval egyenlő, és nem egészen kétszerese Japánénak.” „Az amerikai fölény ma már csak két téren egyértelmű: változatlanul képes egy hagyományos eszközökkel vívott háború megnyerésére, és tömegkultúrája is hódít a világon”. „Csakhogy az értéke mindkettőnek csökkenően van”. „A helyzet ironiája, hogy minél inkább fitogtatja erejét ez a Janus-arcú birodalom, annál kevésbé képes céljai megvalósítására a világ nagy színpadán”. „...hiába dolgoznak a nyugat-európaiak 25 %-kal kevesebbet, mint az amerikaiak, a megtérülés 90 %-át élvezhetik...” „Joggal kételkedhetünk abban, hogy a világ a végtelenségig tűri Amerika pazarlását, ugyanis jelenlegi fizetési hiánya GDP-jének 5 %-át teszi ki, míg az eurózóna pluszban van”.

Különböző megközelítésben foglalkozik a szerző a háború és béke kérdésével. Mindenekelőtt arról van szó, hogy korunkban a háború jellege teljesen új formát öltött és itt nem csak és nem is elsősorban a technikai feltételek megváltozásáról van szó. „A mostani évszázadban azonban a legnagyobb veszélyt már nem az államok jelentik, és a fenyegetés sem államok ellen irányul, mert a globalizáció korában rendkívül mozgékony egyének tartják rettegésben a világot. Ma kevésbé félünk egy megszálló hadseregtől, mint a terrorizmustól, a globális felmelegedéstől, az AIDS és hasonló betegségek terjedésétől vagy az etnikai tisztogatások miatt tömeges népvándorlástól”. „...ma a fő veszélyek... a terrorista csoportok, a fegyveres milíciák és a nagyvállalatok etikátlansága felől érkeznek”. „...az elmúlt ötven évben csaknem elképzelhetetlenné vált az európai államok közötti háború...” „Ahogy a 20. században Európa volt a háború és bizonytalanság tűzfészke, a 21.-ben új

szomszédai jelentik majd a legnagyobb veszélyt a nemzetközi biztonságra”. „...mi változtatta Európát a világháborúk tűzfészkeiből a béke és demokrácia közvetítőjévé? A válasz: a nemzetközi jog. A jog Európa fegyvere a világ átférfálásáért folyó harcban”. „Mivel az európai megközelítés pozitívabb és békésebb, több esélye van arra, hogy maga mellé állítsa a világ többi részét a globális problémák megoldása érdekében, mint annak, hogy Bush megnyeri a terrorizmus elleni háborút”. „Az erőszakkal... van egy nagy baj, a hatása hamar elenyészik”.

Végül is arról van szó, hogy – a szerző szerint – „...a 21. században Európa lesz a legbefolyásosabb politikai tényező, mivel ez a világ egyetlen olyan politikai szerveződése, amely képes lecsendesíteni a globalizáció viharát”. Paradox módon az EU és a hasonló szerveződések a kis államok számára is nagyobb lehetőségeket biztosítanak – pl. Svédország és a skandináv államok az EU-n belül számos tekintetben követendő modellt alkottak –, mintha féltve őriznék szuverenitásukat. „Az Európai Unió...súlyt kölcsönöz a nemzeti kormányok akaratának a világban...”. „A kis országok számára az EU az egyetlen lehetőség arra, hogy felügyelhessék a világpiacot”. „Az új világban már nem kell nagyhatalommá válni ahhoz, hogy egy ország megőrizhesse önazonosságát és függetlenségét. Az viszont lehetetlen, hogy valamely nemzet egy 'ne zavarjanak' táblát akaszt a maga országának ajtajára, miközben sorozatosan vét az emberi jogok ellen, vagy népiirtásba kezd, mert az ENSZ 'be nem avatkozás a belügyekbe' doktrínája védelmet nyújt számára”.

Kétségtelen, hogy nem is egy vonatkozásban a szerző állításai talán naivnak, vagy túl optimistának, máskor vitathatónak tűnhetnek, de minden bizonnyal

igaza van az Utószó írójának (Dessewffy Tibor), hogy a könyv „...esetében nem csak 'legyen béke' humanista álmodozásáról van szó, hanem egy olyan alternatíva felvázolásáról, amely nem csak egy lehetséges kifutása a történelemnek, de

éppenséggel egy olyan kifutás, amelyért dolgozni érdemes”.

A könyv magyar kiadásához maga szerző írt tartalmas előszót, amelyből idéztünk is a fentiek során.

Berényi Dénes

Marta Fata, Anton Schindling (Hg.): Calvin und Reformiertentum in Ungarn und Siebenbürgen. Helvetisches Bekenntnis, Ethnie und Politik vom 16. Jahrhundert bis 1918

Münster, Aschendorff Verlag, 2010 (Reformationsgeschichtliche Studien und Texte, Bd. 155), XX+603. pp.

Egyik könyvének (*The Reformation World*, 2000) az előszavában már Andrew Pettegree felhívta a figyelmet arra a nem elhanyagolható tényre, hogy – jóllehet Wittenbergtől Prága és Strassbourg egyenlő távolságra van, ahogyan London és Krakkó is, csak éppen más-más irányban – amikor nyugaton a reformációról beszélnek, mintha e vallási megújulás közép- és/vagy kelet-európai jelentkezéséről elfeledkeznenek. Magyar témáról idegen nyelven könyvet megjelentetni – melyik magyar kutatónak ne lenne álma, célja? A hazai témák nemzetközi visszhangja eredendően csekély. Ennek részint nyelvi, részint történeti okai vannak, de háttérben gyenge önreprezentációs képességeink is ott állnak. Magyar földön megjelenő idegen nyelvű kötet a kiadótól, illetve a szerkesztők kapcsolati tőkétől függően érheti el a nyugati szakmai olvasóközönséget. Ám ha idegen nyelven, külföldön s neves kiadónál jelenik meg egy magyar témát – még hozzá a nyugati recepció felől – megszólaltató kötet, az feltétlenül a legjelentősebb fegyvertény, amit egy szakmai kötet a publicitás terén megcélozhat. Különösen igaz ez, ha a reformáció hazájában, a történeti Németországban, a német nyelv-

vet értő szakmának jelenik meg könyv a magyarországi és erdélyi reformációról, és annak 16-20. század közti recepciójáról.

A fenti reformációtörténeti kiadvány egy 2008-ban Tübingenben megtartott tudományos szimpózium 23 előadásának több mint 600 oldalas, német nyelvű, képekkel és szakirodalmi hivatkozásokkal bőven ellátott megjelenítése, rekord idő alatt és hihetetlen precizitással. A háttérret a münsteri Aschendorff Verlag híres évszázados sorozata, a *Reformationsgeschichtliche Studien und Texte* biztosította, mely 1906 óta foglalkozik a reformációtörténet részint biográfiai, részint fogalmi vetületével (egyházpolitikusok és teológusok nézeteivel, a reformáció, katolikus megújulás és a konfeszionalizáció kérdéseivel, illetve az egyházi reformtörekvésektől az unió elképzelésekig számos esettel). Jelen kötet szerkesztői a tübingeni egyetem tanárai, a *Corpus Catholicorum* kiadását is igazgató, város-, hitvallás-, és oktatástörténettel foglalkozó Anton Schindling professzor, valamint Fata Márta, aki a kora újkori német és magyar kultúrtörténet neves szakértője, multikulturalitás, peregrináció és hitvallási kérdések kutatója. A konfe-